

Milena Preindlsberger Mrazović - *Bosnisches Skizzenbuch*, 1900

(prijevod dijela o Mostaru)

Nekoliko dana nakon austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine, kao šesnaestogodišnja je djevojčica došla s roditeljima u Bosnu, tako da od 1879. do početka 1919. živi u Sarajevu, nakon čega za stalno seli u Beč. Međutim, zemlju svoje mladosti nikad nije zaboravila te je stoga, od svoga dolaska pa sve do svoje smrti, osjećala za ovu zemlju i narod neizmjernu ljubav i privrženost, baš kao da se ovdje rodila. Zacrtnala si je misiju da svijet bolje upozna s Bosnom i Hercegovinom, a veliku većinu svojih radova pisala je na njemačkom jeziku. Objavila je pet knjiga s temama iz naše zemlje. Godine 1900. objavljuje svoju knjigu „Bosnisches Skizzenbuch – Landschafts und Kultur-Bilder aus Bosnien und der Herzegovina” (Bosanska slikovnica – pejzaži i slika kulture iz Bosne i Hercegovine), u kojoj predstavlja zemlju sa svim njenim značajnim aspektima iz kulture, etnografije i geografije. Izdavač je bio Pierson's Verlag iz Leipziga, a brojne su ilustracije u knjizi djelo Ludwiga Hansa Fischera. Cijelu Bosnu i Hercegovinu je proputovala na konju te ju je tako upoznala u cijelosti. Zadivljuju njeni dojmovi i upečatljivost pisanja koje donosi u ovoj knjizi.

*Radi se o gospođi **Mileni Preindlsberger Mrazović** (1863. – 1927.), rođenoj Bjelovarčanki iz stare plemićke obitelji Mrazović. Školuje se u Budimpešti. Još zarana postaje stalnim dopisnikom novoosnovanog lista *Bosnische post* (Bosanska pošta) da bi kasnije postala glavna urednica lista. Tako, pored nezvanične titule prve bosanskohercegovačke novinarkе, postaje i prva žena urednica i izdavač, što svjetski mediji bilježe prigodom desetogodišnjice izlaženja *Bosanske pošte*. U državnom je glasilu *Reichpost* objavljivala mnoštvo vrlo značajnih informacija pod pseudonimom *Milan*. Pored novinarskog rada pisala je i romane i novele, a prvu novelu objavljuje u Berlinu 1893. g. Bilježimo da je među prvima bila osnivač *Zemaljskoga muzeja* u Sarajevu kao i prvi ženski član antropološkog društva u Beču. Nakon udaje za primariusa *Državne bolnice* u Sarajevu dr. *Josefa Preindlsbergera* 1896., napušta rad u *Bosnische postu*. Kao dragovoljna bolničarka u Prvom svjetskom ratu je, skupa sa svojim mužem, prošla većinu bojišta u Srbiji, Crnoj Gori, Makedoniji, Italiji i Albaniji. Potpuno razočaranu, nakon rata je nova država *Jugoslavija*, skupa s mužem, deportira u Beč da bi nakon teške bolesti preminula u sanatorijumu *Löw* u 64. godini života.*

Donosimo dio iz njezine knjige koji opisuje Mostar.

[...] Teško je reći kako je nastala ta mnogo hvaljena ljepota Mostara, za koju su, metaforama bogati pjesnici Orijenta, uzaludno tražili najpogodnije izraze divljenja. To nije samo goli kamen, ni blistavo safirno nebo, ni zelenkasta planinska rijeka, niti masivne gromade Huma ili Podveležja koje se spuštaju do uskog prostora grada Mostara, s njegovih dvije hiljade kuća.

On nikad nije bio ništa drugo nego mali provincijski grad, nije doživio velike događaje, a ustvari nema ni vlastitu historiju. On je jednostavno „*Brückenort*”, mjesto s mostom, (*Brücke* = most; *Ort* = mjesto), mjesto na kojem se prelazi preko Neretve, oko kojeg se razvio grad. I ne samo zbog današnjeg, takozvanog Rimskog mosta, koji je tu nastao na mjestu nekadašnjeg drvenog lančanog mosta, prije nekih dvjesto ili tristo godina, „preko kojeg se”, kako je zapisao turski putopisac Hadži Kalfa, „moglo preći samo sa smrtnim strahom.”

I zbog čega uvijek historija! Da li je most stari ili novi, čini se svejedno, on samo ne želi ostariti, jer u stvarnosti, on je nacionalni ponos, o kojem se priča i u najudaljenijim planinskim skrovištima, o kojem slušaju i najmanja djeca, u ditirambima i sagama, zaboravljajući ime graditelja i uz to, sve ostalo, što putnik izdaleka inače želi čuti o jednom ovakvom veličanstvenom objektu.

Hercegovci u ovom mostu nalaze jedan dio samih sebe. Kako god se most čvrsto oslonio na svoje visoko kamenito postolje i hrabro stoji iznad strašnog pulsa, on je istovremeno i ponosan simbol njihove oprezne hrabrosti, njihov ponosan let misli, kao što je i njegova herojska ljepota.

Čovjek voli tu rijetko viđenu, s mnogo lakoće sjedinjenu snagu, koja se osjeti u linijama mostarskog mosta. Na izlascima oba polja mosta, borba i odbrana unutarnjih sila mosta, stvorila je dvije jake visoke kule, tako da je sam most postao tvrđava koja se opisuje kao „Grad”. Uostalom, ranije su se pod tim podrazumijevale gradske zidine s njihovih trinaest kula od kojih je svaka imala svoju ogromnu važnost, kako kod lokalnih sukoba, tako i kod odbrane od Mlečana. Sve su te kule, osim jedne, koja sada služi kao barutana, jednostavno nestale. Istovremeno, veći broj objekata na okolnim uzvisinama služi gradu kao pojačanje.

Ipak, Neretva zaslužuje posebnu pohvalu za ljepotu, koju ona osobito poklanja prilikom pogleda odozgo, s vrha mosta. Ona je ispod mosta duboka, djeca se zabavljaju skačući s mosta, uživajući na raznovrsnim formacijama obale. Neretva se provlači kroz horizontalno slojevite stijene, dijeli naizgled slobodno stojeće plutajuće plaže, formira grebene i pećine, kopa galerije i povlači velike gromade u korito, a njeni talasi ponekad šume, a ponekad huče. Neretva ih potpuno prekrije kad podivlja, narastajući do 12 metara uvis, dok se kod nižeg vodostaja, mirna i ravna kao ogledalo, provlači između stijena, koje kao da potječu iz antičkog doba, među obalama koje se spuštaju duboko od visokih kuća, kao da su isklesane od kamena.

Dio grada uz most, sa svojim uskim i gore-dolje zapetljanim ulicama, s kamenim kućama žbukanih malterom, s otvorima za vrata i prozore, pokrivene ravnim kamenim krovovima, s tamnim uskim orijentalnim prodajnim prostorima, dopunjavaju upečatljivu sliku rijeke s mnogim slikovitim pojedinostima koje se odjednom otvaraju pri svjetlosti kao žar užareni, s tvrdim prašnjavim ulicama koje ne može omekšati ni najuporniji pljusak. Kameni su zidovi kuća bez prozora okrenuti k ulici, grubo malterisani ili na suho ozidani oko bašča, što na pojedinim mjestima pojačava utisak kao da se upalo u jedan suhi kanal oko neke tvrđave. [...]

Konačno zelenilo daje za pravo da se sve to čini još vrjednijim. Lišće kunice trave ili vrhovi šipaka koji se propinju i vire preko zidova i bezbrojni javni objekti u proljeće se pokazuju u raskošnoj vegetaciji.

Zagasito tamno raslinje na grobljima, u sjenci džamija izgrađenih od sivog kamena, od tla do vrha minareta kojih se vidi tačno trideset i tri u isto tolikom broju gradskih naselja. Glavna, Karađozbegova džamija, koja se nalazi u centru grada te džamija izgrađena pored kule sa satom koju je dala izgraditi Fatima-kadun, mogu se uvrstiti u krug veličanstvenih.

I pored toga što se u udubinama zidina gnijezde ptice grabljivice koje bešumno lete iznad grada, u gradu se nalazi i velik broj ptica pjevica, a usred mekane proljetne noći oglašava se glasan pjev stotine slavuja.

Specifičnost Mostara su ptice kumre (grlice), koje se mogu naći u vrlo malo mjesta na Balkanu.

(Preveo: Smail Špago)

